

Postępowanie o wykonanie przez komornika postanowienia sądu o sporządzeniu spisu inwentarza

1. Podstawowe akty prawne regulujące postępowanie o wykonanie przez komornika postanowienia sądu o udzieleniu zabezpieczenia

Podstawowym aktem prawnym normującym wykonywanie przez komornika postanowienia sądu o sporządzeniu spisu inwentarza jest wydane na podstawie delegacji ustawowej z art. 693 k.p.c. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 października 1991 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania przy zabezpieczaniu spadku i sporządzaniu spisu inwentarza¹.

Istotnym zabiegiem legislacyjnym ustawodawcy jest odesłanie do odpowiedniego stosowania w tym postępowaniu przepisów art. 760–766 i 768–774 k.p.c. przy wykonywaniu postanowień sądu o sporządzeniu spisu inwentarza w sprawach nieuregulowanych odmiennie (§ 6 rozporządzenia) oraz art. 947–949 k.p.c. (§ 28 ust. 2 rozporządzenia).

Szczególnie istotne jest to pierwsze odesłanie, gdyż dotyczy ono tak istotnych zagadnień jak:

- forma składnia wniosków,

---

¹ Dz.U. Nr 92, poz. 411; dalej: „rozporządzenie”.

- uprawnienie komornika do żądania wyjaśnień od uczestników postępowania oraz informacji od osób i instytucji określonych w art. 761 k.p.c.,
  - możliwość nałożenia grzywny za nieuzasadnioną odmowę udzielenia komornikowi wyjaśnień lub informacji i tryb jej ściągnięcia,
  - obowiązek zawiadamiania stron o dokonanej czynności,
  - stosowanie środków przymusu przez komornika,
  - pomoc policji i wojska,
  - koszty postępowania i zwolnienie od kosztów sądowych na etapie wykonywania orzeczenia (art. 770 i 771 k.p.c.),
- Drugie z tych odesłań dotyczy jedynie spisu inwentarza w zakresie nieruchomości spadkowych i nakazuje w tym przedmiocie stosować odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego określające:
- protokół opisu i oszacowania nieruchomości i sposób ich przeprowadzenia,
  - oszacowanie nieruchomości przez biegłego (z uwzględnieniem zgłoszonych ewentualnie praw osób trzecich).

2. Dwa tryby wszczęcia postępowania w przedmiocie wykonania postanowienia o sporządzeniu spisu inwentarza i praktyczne skutki tej dwoistości

Wszczęcie postępowania komorniczego w przedmiocie wykonania postanowienia sądu o sporządzeniu spisu inwentarza nastąpić może:

- 1) na wniosek osoby będącej wnioskodawcą w postępowaniu sądowym; osoba ta musi dołączyć do wniosku odpis postanowienia sądu zaopatrzonej we wzmiankę o jego wykonalności (§ 1 ust. 5 rozporządzenia);
- 2) na polecenie sądu, gdy postanowienie podlega wykonaniu z urzędu, z dołączonym odpisem postanowienia zaopatrzonej we wzmiankę o jego wykonalności.

Praktyczne znaczenie tego rozróżnienia przejawia się w finansowaniu wydatków ponoszonych przez komornika przy sporządzaniu spisu inwentarza oraz ponoszeniu opłaty egzekucyjnej przewidzianej

nej w art. 53 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji².

W myśl art. 49a u.k.s.e., wszczęcie egzekucji świadczeń niepieniężnych (i dokonanie zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych) uzależnione jest od uiszczenia przez wierzyciela opłaty stałej, zaś jej nieuiszczenie (w terminie 7 dni od odbioru wezwania) powoduje zwrot wniosku. Natomiast w sprawach tego rodzaju wszczętych na wniosek Skarbu Państwa wierzyciele nie mają obowiązku uiszczania przedmiotowej opłaty. Analogicznie uregulowany jest problem uiszczania zaliczki na wydatki gotówkowe komornika (art. 40 ust. 2 u.k.s.e.).

Oznacza to, iż dokonanie spisu inwentarza na wniosek „zwykłego” wnioskodawcy, czyli jednej z osób wymienionych w art. 637 k.p.c., komornik uzależni od uiszczenia przez nią zaliczki na wydatki gotówkowe oraz wniesienia przez nią opłaty w wysokości przewidzianej w art. 53 u.k.s.e. Brak jest natomiast podstaw do pobierania zaliczkowego należności na wydatki oraz opłaty, gdy sąd z urzędu poleca przeprowadzenie spisu inwentarza. Taka praktyka miała miejsce w znacznej części sądów rejonowych w ostatnich dwóch latach, tj. od wejścia w życie ustawy nowelizującej z dnia 24 maja 2007 r.³

Sądy te odmawiały uiszczania zaliczek i wnoszenia opłat i ograniczały się często do orzekania (w postanowieniu o sporządzeniu spisu inwentarza) o obowiązku komornika pobrania poniesionych kosztów „egzekucyjnych” z masy spadkowej ujawnionej w spisie inwentarza.

Sytuacja wróciła do stanu poprzedniego (Skarb Państwa stracił wyżej opisane przywileje) z dniem opublikowania w Dzienniku Ustaw wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 maja 2009 r.⁴ Wylimitowane zostały z porządku prawnego m.in. przepisy art. 40 ust. 2, art. 45 ust. 2 i art. 49a ust. 3 u.k.s.e. jako niezgodne z art. 64 ust. 2 Konstytucji (gwarantującym komornikowi ochronę własności i dochodów).

Nadal obowiązywać będzie § 5 rozporządzenia. Nakazuje on ściąganie kosztów sądowych z majątku spadkowego, jeżeli postanowienie o sporządzeniu spisu inwentarza wydane zostało z urzędu lub na wniosek osoby niemającej obowiązku uiszczenia kosztów sądowych. Koszty

---

² Dz.U. z 2006 r. Nr 167, poz. 1191 ze zm., dalej „u.k.s.e.”.

³ Dz.U. Nr 112, poz. 769.

⁴ K 21/08, Dz.U. z 2009 r. Nr 81, poz. 687.

te podlegać będą przy tym ściągnięciu na rzecz Skarbu Państwa (który je tymczasowo poniesie) w drodze:

- pobrania z pieniędzy spadkowych złożonych do depozytu sądowego lub z rachunku bankowego (w tym stanowiącego wkład oszczędnościowy spadkodawcy),
- wyegzekwowania w drodze sprzedaży odpowiedniej części majątku ruchomego spadkowego, zleconej komornikowi przez sąd (ust. 2 § 5 rozporządzenia).

3. Obowiązek komornika działania z urzędu

Zgodnie z § 29 rozporządzenia, komornik dokonujący spisu inwentarza ustala z urzędu, jakie przedmioty powinny być wciągnięte do spisu. Przepis ten ustanawia zatem nakaz aktywnego poszukiwania składników majątku spadkowego przez komornika. Jego realizacja następować powinna m.in. poprzez:

- odbieranie odpowiednio szczegółowych wyjaśnień od wnioskodawcy i uczestników postępowania (ich krąg określa § 27 rozporządzenia);
- żądanie udzielenia informacji od osób i instytucji w trybie art. 761 k.p.c. (wraz z ewentualnym stosowaniem sankcji z art. 762 i 762¹ k.p.c.);
- odbieranie od osób obecnych przy spisie majątku ruchomego oświadczeń istotnych dla sprawy, w tym oświadczeń osób trzecich zgłaszających swoje prawa do przedmiotów objętych spisem (§ 3 ust. 4 rozporządzenia);
- informowanie sądu spadku o potrzebie podjęcia czynności przewidzianej w § 30 rozporządzenia, gdy rzecz znajduje się w okręgu innego sądu.

Należy zastrzec, iż obowiązek czynienia ustaleń, „jakie przedmioty powinny być wciągnięte do spisu”, nie mieści w sobie obowiązku rozstrzygnięcia jakichkolwiek sporów co do przynależności danej rzeczy lub prawa do masy spadkowej. Komornik powinien w spisie ująć wszystkie przedmioty, których spadkodawca był posiadaczem, właścicielem, użytkownikiem wieczystym itd., oraz ująć wierzytelności

spadkodawcy według wyjaśnień zainteresowanych, przedstawionych dokumentów publicznych i prywatnych oraz informacji uzyskanych w trybie art. 761 k.p.c. Musi także zaznaczyć wartość każdego z tych przedmiotów i wierzytelności oraz wymienić długi spadku. Określając wartość czystego spadku w spisie inwentarza, komornik uwzględnia też wartość rzeczy i praw spornych (§ 28 ust. 1 rozporządzenia).

4. Ujęcie nieruchomości w spisie inwentarza

Przy dokonywaniu spisu inwentarza w zakresie nieruchomości spadkowych (w tym nieruchomości lokalowych) stosuje się ogólne zasady określone przepisami rozporządzenia oraz dodatkowo przepisy art. 947–949 k.p.c. stosowane odpowiednio. Stosowanie odpowiednie tych przepisów polegać będzie w szczególności na:

- podstawieniu spadkodawcy w miejsce dłużnika w określeniu sposobu korzystania z nieruchomości w protokole opisu i oszacowania (zgodnie z dyspozycją art. 947 § 1 pkt 6 k.p.c.);
- pominięciu szacowania części nieruchomości wydzielonej celem oddzielnego jej wystawienia na licytację w myśl art. 946 k.p.c., albowiem w toku spisu inwentarza do wydzielenia takiego nie dochodzi;
- pominięciu określania praw pozostających w mocy bez zaliczenia na cenę nabycia, albowiem instytucja ta nie występuje na etapie sporządzania spisu inwentarza.

Oszacowania nieruchomości dokonuje obligatoryjnie biegły powołany przez komornika. Biegły ten musi legitymować się uprawnieniami do wyceny nieruchomości na podstawie przepisów ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami⁵. Wysokość wynagrodzenia biegłego za sporządzenie oszacowania nieruchomości przyznawanego mu przez komornika odpowiadać ma stawkom z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 1975 r. w sprawie kosztów przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym⁶.

---

⁵ Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.

⁶ Dz.U. Nr 46, poz. 254 ze zm.

5. Skarga na czynność komornika w toku sporządzania spisu inwentarza

Na czynności komornika w toku wykonywania postanowienia sądu o spisie inwentarza służy skarga do sądu rejonowego (może być ona wniesiona też na odmowę dokonania czynności).

Uregulowanie prawne dotyczące tej skargi (zawarte w § 2 ust. 2 rozporządzenia) jest fragmentaryczne. Wskazuje jedynie sąd, do którego skarga może być skierowana, termin do jej wniesienia i sposób liczenia biegu tegoż terminu. Należy zatem uznać, iż pozostałe unormowania dotyczące tego środka zaskarżenia znajdują się w art. 767 k.p.c., który to przepis należy stosować w zakresie nieuregulowanym odmiennie w § 2 ust. 2 rozporządzenia.

Mogą być zatem w toku spisu inwentarza stosowane uregulowania zawarte w art. 767 k.p.c. dotyczące:

- podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi (§ 2 art. 767 k.p.c.);
- wymogów formalnych skargi (§ 3 art. 767 k.p.c.);
- trybu rozpoznawania skargi (zd. drugie § 4 art. 767 k.p.c.).

Odpowiednie zastosowanie do skarg wnoszonych w toku sporządzania spisu inwentarza przez komornika znajdują też przepisy dotyczące terminu do rozpoznania skargi, odrzucenia skargi wniesionej po terminie (lub której braków formalnych nie usunięto w terminie określonym) oraz dopuszczalności zażalenia, czyli art. 767², art. 767³ oraz art. 767⁴ k.p.c.

Nadzór nad czynnościami komornika przy sporządzaniu spisu inwentarza sprawuje sąd rejonowy, który wydał postanowienie nakazujące jego sporządzenie (§ 2 ust. 1 rozporządzenia). Oprócz rozpoznawania skarg na czynność komornika, sąd ten może wydawać komornikowi z urzędu zarządzenia w ramach tego nadzoru, zmierzające do należytego sporządzania spisu inwentarza oraz do zachowania uprawnień procesowych wnioskodawcy i uczestników postępowania, np. nakazujące doręczenie im odpisów postanowień lub objęcie spisem pominiętych składników masy spadkowej i długów spadkowych.

Ujawnienie majątku lub długu niewciągniętego do spisu inwentarza (po jego sporządzeniu) wymaga wydania postanowienia sądu spadku w przedmiocie uzupełnienia spisu inwentarza. Jego wykona-

nie przez komornika odbywać się będzie według tych samych zasad jak pierwszego spisu inwentarza (albowiem analizowane rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości nie zawiera w tym przedmiocie uregulowań odmiennych).

6. Bezpośredni wniosek do komornika o sporządzenie spisu inwentarza

Zgodnie z § 25 rozporządzenia, wniosek o sporządzenie spisu zainteresowany podmiot może zgłosić bezpośrednio temu komornikowi, który byłby właściwy do wykonywania postanowienia sądu spadku o sporządzeniu spisu. Komornik ma wówczas obowiązek niezwłocznego przystąpienia do spisu i zawiadomienia o tym sądu spadku. Sąd wyda postanowienie o sporządzeniu spisu, a jeśli oddali wniosek, wówczas spis dokonany przez komornika nie rodzi skutków przewidzianych w art. 1032 k.c., czyli nie może służyć określeniu konkretnego ograniczenia odpowiedzialności spadkodawcy za długi spadkowe uregulowane w tym przepisie. Brak materialnoprawnego skutku spisu inwentarza w powyższej sytuacji nie oznacza, iż komornik ma zwrócić wnioskodawcy pobrane zaliczki na wydatki gotówkowe poniesione już w sprawie lub pobraną opłatę egzekucyjną przewidzianą w art. 53 u.k.s.e. Koszty te obciążają wnioskodawcę, gdyż komornik jest związany wnioskiem o sporządzenie spisu inwentarza i musi niezwłocznie przystąpić do spisu, tj. bez oczekiwania na postanowienie sądu w tym przedmiocie. Ryzyko wystąpienia z bezzasadnym wnioskiem o spis inwentarza spoczywa na wnioskodawcy i brak jest przepisu pozwalającego na obciążenie komornika wspomnianymi kosztami.

7. Problem właściwości miejscowej komornika

Właściwy miejscowo do sporządzenia spisu inwentarza jest komornik działający przy sądzie rejonowym będącym sądem spadku. Wynika to z regulacji zawartej w § 25 i 30 rozporządzenia. Sądem spadku jest sąd ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a je-

żeli tego miejsca zamieszkania w Polsce nie da się ustalić, sąd położenia majątku spadkowego lub części tego majątku (w braku powyższych podstaw sądem spadku jest sąd rejonowy dla m. st. Warszawy).

Właściwość sądu spadku określona została w art. 628 k.p.c. jako właściwość wyłączna.

Mając to na względzie, a także treść § 25 i 30 rozporządzenia oraz szczególny charakter tych przepisów w stosunku do ogólnych przepisów o właściwości miejscowej komorników, należy wypowiedzieć się negatywnie co do szerokiego zastosowania prawa wyboru komornika na podstawie art. 8 u.k.s.e. w sprawach o sporządzanie spisu inwentarza.